

УДК 378.147:616.314-089.843:37.011.2

[https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-3\(11\)-246-255](https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-3(11)-246-255)

Кульбашна Ярослава Аркадіївна доктор педагогічних наук, кандидат медичних наук, професор, Національний медичний університет імені О.О. Богомольця, кафедра хірургічної стоматології та щелепно - лицевої хірургії, Київ, тел.: 0674668785, <https://orcid.org/0000-0002-2571-091X>

Гордійчук Максим Аркадійович кандидат медичних наук, доцент, Національний медичний університет імені О.О. Богомольця, кафедра хірургічної стоматології та щелепно - лицевої хірургії, Київ, тел.: 0506409194, <https://orcid.org/0009-0004-3346-5100>

МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ З ДЕНТАЛЬНОЇ ІМПЛАНТАЦІЇ МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ СТОМАТОЛОГІЇ

Анотація. У статті обґрунтовано необхідність визначення актуальних наукових підходів для забезпечення методологічного супроводу процесу формування фахової компетентності з дентальної імплантації. Зокрема досліджено, що *системний* підхід дає змогу моделювати процес формування фахової компетентності з дентальної імплантації як сукупність взаємопов'язаних компонентів, що відображають взаємообумовленість між явищами та процесами у їх динамічному розвитку; *синергетичний* - має міждисциплінарний характер та окреслює шляхи вирішення проблем самовизначення і розвитку особистості. Демонструє результат комбінованої дії усіх складових, коли сумарний ефект перевершує вплив поодиноких чинників і таким чином забезпечує підвищення рівня сформованості фахової компетентності з дентальної імплантації; *особистісно-орієнтований* - забезпечує процеси самопізнання і самовдосконалення особистості, передбачає орієнтацію освітнього процесу на забезпечення креативного розвитку майбутнього фахівця та гармонійну взаємодію усіх учасників освітнього процесу; *компетентнісний* - посилює практичну орієнтованість освіти, висуває на перше місце не інформованість того, хто навчається, а здатність вирішувати проблеми, які виникають у професійній діяльності; *праксеологічний* – спрямовує освітній процес на практично-теоретичний рівень моделювання професійних функцій та розглядається як основа, засіб і важлива умова підготовки майбутнього лікаря. Ґрунтується на основі провідного компоненту професійної діяльності з урахуванням способу виконання професійної діяльності

Ефективність методологічного супроводу на основі описаних вище і застосованих у педагогічному дослідженні наукових підходів підтверджена результатами педагогічного експерименту, який засвідчив суттєве зростання вихідного рівня сформованості фахової компетентності з дентальної імплантації у експериментальній групі.

Ключові слова: майбутні магістри стоматології, формування фахової компетентності, дентальна імплантація, методологічний супровід, наукові підходи.

Kulbashna Yaroslava Arkadiyivna Doctor of Pedagogical Sciences, Candidate of Medical Sciences, Professor, O.O. Bogomolets National Medical University, Department of Surgical Dentistry and Maxillofacial Surgery, Kyiv, tel.: 0674668785, <https://orcid.org/0000-0002-2571-091X>

Gordiychuk Maksym Arkadiyovych Candidate of Medical Sciences, Associate Professor, O.O. Bogomolets National Medical University, Department of Surgical Dentistry and Maxillofacial Surgery, Kyiv, tel.: 0506409194, <https://orcid.org/0009-0004-3346-5100>

METHODOLOGICAL BASES OF THE COMPETENCE FORMING PROCESS IN DENTAL IMPLANTATION OF FUTURE MASTERS OF DENTISTRY

Abstract. The article substantiates the need to identify relevant scientific approaches to provide methodological support for the professional competence formation in dental implantation. It was found, that *systemic* approach allows to model the process of professional competence formation in dental implantation as a set of interrelated components that reflect the interdependence between phenomena and processes in their dynamic development; *synergetic* - has an interdisciplinary character and outlines ways to solve problems of self-determination and personal development. It demonstrates all components of the combined action result when the total effect exceeds the influence of single factors and thus provides an increase in the level of professional competence formation in dental implantation. *Personality-oriented* - provides the processes of self-knowledge and self-improvement of the individual, the orientation of the educational process to insure the creative development of the future specialist and the harmonious interaction of all participants in the educational process. *Competence* - strengthens the practical orientation of education, puts in the first place not the awareness of the learner, but the ability to solve problems that arise in professional activity. *Praxeological* - directs the educational process to the practical-theoretical level of modeling the

future professional functions and is considered as the basis, means and important condition for future doctors professional training, taking into account the leading component of the educational content - the way of performing professional activities

The methodological support effectiveness, based on the scientific approaches described above and applied in the pedagogical study confirmed by the results of the pedagogical experiment, which showed a significant increase the initial level of the professional competence formation in dental implantation in the experimental group.

Keywords: Future masters of dentistry, the formation of professional competence, dental implantation, methodological support, scientific approaches.

Постановка проблеми. Професійна підготовка майбутнього лікаря, зокрема магістра стоматології, вимагає модернізації на основі сучасних медичних технологій та методів лікування, які стають все складнішими. Підходи до їх презентації у освітньому процесі та розуміння студентами потребують теоретичного та методичного обґрунтування. Це сприятиме підвищенню результату навчання, вираженого у рівні сформованості професійної компетентності здобувачів освіти, яка є особистісною якістю майбутнього фахівця та відображає його спроможність реалізовувати набуті знання і уміння у професійній діяльності [1].

Дослідження методичних підходів до формування комплексу як загальних, так і фахових компетентностей, інтегративний потенціал яких характеризує професійну компетентність майбутнього лікаря, грають одну з ключових ролей в удосконаленні освітнього процесу, а методичний супровід, на думку науковців є його невід'ємною частиною, де викладач і студент взаємодіють і демонструють ефективну співпрацю. Зміст методичного супроводу визначається як комплекс взаємопов'язаних дій, спрямованих на надання допомоги педагогу у вирішенні проблем, що можуть виникати під час освітньої діяльності [2].

Поняття «методологічний підхід» [1] відображає вихідний принцип, основне положення чи переконання або напрям вивчення предмета дослідження, стратегію, яка базується на основних положеннях відповідної теорії і визначає напрями пошуку стосовно предмета дослідження. Тому будь-яка педагогічна ситуація, як вихідний елемент освітньої діяльності, потребує методологічного супроводу для свого вирішення. Це у повній мірі стосується процесу формування фахових компетентностей майбутнього фахівця,

До середини ХХ століття у вищій освіті застосовувався «знаннявий» підхід, який забезпечував пряму трансляцію знань від викладачів до здобувачів освіти і домінував у медичній освіті в Україні. Цивілізаційні зміни у суспільстві сприяли інноваційним освітнім трансформаціям, зокрема обґрунтуванню компетентнісної парадигми вищої освіти та концепції «неперервної

освіти». Це потребує корекції існуючих і розробки нових підходів у дослідженні будь-яких явищ в освітній сфері, оскільки оновлення методологічної бази, стає умовою розвитку будь-якої науки і досягнення значущих результатів [1].

Інноваційні зміни у освітньо-професійній програмі підготовки магістрів стоматології [3] забезпечили здобувачам освіти змогу у поглибленому вивченні дисципліни хірургічна стоматологія та щелепно - лицева хірургія на основі вибіркового дисциплін, однією з яких є «Дентальна імплантація». Актуальність цього курсу серед студентів визначила необхідність розробки і обґрунтування методологічної бази його забезпечення, оскільки обсяг та змістове наповнення вибіркової дисципліни суттєво відрізняється від короткого ознайомчого заняття у контексті типової програми. Методологічну базу дослідження проблеми формування фахової компетентності з дентальної імплантації майбутніх магістрів стоматології доцільно розглядати як сукупність наукових підходів до всебічного аналізу об'єкта дослідження, що вказує на необхідність розкрити значущість кожного з них.

Мета статті - визначити актуальність та ефективність наукових підходів як теоретичної основи методичного супроводу формування фахової компетентності з дентальної імплантації у процесі професійної підготовки майбутніх магістрів стоматології.

Виклад основного матеріалу. Зміст фахової компетентності із дентальної імплантації полягає у набутті здобувачами освіти спроможності реалізувати відповідні тематичні знання і практичні навички у професійній діяльності, а функція вибіркової навчальної дисципліни «Дентальна імплантація» полягає у забезпеченні підвищення рівня цієї компетентності.

Тематичне заняття з використання штучних конструкцій у хірургічній стоматології забезпечує майбутнім магістрам стоматології (далі-ММС) лише оглядовий ракурс з проблеми дентальної імплантації (до 3 академічних годин з 6,5 годин загального заняття) і виключає практичну складову, натомість вибіркова дисципліна (30 академічних годин) розширює і поглиблює потенціал у гносеологічному і праксеологічному контекстах.

Одним із основних завдань для досягнення мети дослідження стало моделювання процесу формування компетентності з дентальної імплантації у вигляді системи, компоненти якої відображають цілеспрямовану, суб'єкт-суб'єктну взаємодію викладача і здобувача освіти, що відображає синергію у досягненні освітньої мети та здійснюється на засадах реалізації особистісного потенціалу студента у процесі набуття досвіду самостійного вирішення освітніх задач на основі саморозвитку і самовдосконалення як основи подальшої ефективної реалізації у професійній діяльності. Для вирішення цього завдання спираємося на аналіз наукових джерел з проблеми дослід-

ження, який засвідчив, що методологічний супровід освітнього процесу з дисципліни «Дентальна імплантація» повинен базуватися на загальнонауковій методології, яка забезпечує формування професійної компетентності майбутніх магістрів стоматології [1] і представлений науковими підходами, які ефективно використовуються у педагогічній практиці. Серед них варто акцентувати увагу на базових [4, 5, 6]:

- *системний* - організує об'єкти у систему, яка характеризується цілісністю взаємопов'язаних елементів, має інтегративні властивості, пов'язана із зовнішнім середовищем та реалізується за дотримання таких базових принципів - відображення зв'язку та взаємообумовленості між явищами та процесами; всі компоненти системи розглядаються у взаємозв'язку, розвитку та русі. Він спрямовує перебудову системи медичної освіти як частини вітчизняної, що інтегрується у світову і якій притаманні всі загальні педагогічні підходи і прийоми [1]. Варто наголосити, що європейські фахівці [7], розглядають систему професійної підготовки фахівця як цілісну єдність, утворену множиною взаємопов'язаних елементів з метою цілеспрямованого педагогічного впливу на особистість;

- *синергетичний* (synergetikos, грец. - спільна дія), орієнтований на виявлення закономірностей становлення і самоорганізації складних систем, незалежно від конкретної природи складових їх компонентів, а у результаті інтегративної дії підсистем утворюються складніші структури усєї системи. Педагогічна синергетика має міждисциплінарний характер та вказує шляхи вирішення проблем самовизначення і розвитку особистості [4, 5]. Основні положення синергетичного підходу [1] розглядаються у даному дослідженні як методологічні засади для розкриття сутності процесу формування фахової компетентності з дентальної імплантації засобами новітніх технологій, зокрема симуляційної. Синергізм педагогічного впливу визначається як результат комбінованої дії всіх складових, коли сумарний ефект перевершує вплив окремих чинників і забезпечує підвищення якості процесу підготовки майбутнього лікаря;

- *особистісно-орієнтований підхід* – це методологія такої орієнтації у педагогічній діяльності, яка дає змогу, завдяки опорі на систему взаємопов'язаних понять, ідей, способів дії, забезпечує процеси самопізнання і самовдосконалення особистості того, хто навчається [1]. Основні принципи цього підходу базуються на розумінні, що здобувач освіти є самосвідомим суб'єктом свого розвитку, а педагогічний вплив на нього відбувається через власний особистісний досвід [5]. Основними поняттями особистісно-орієнтованого підходу визначено: *індивідуальність* - унікальне поєднання особливих рис; *особистість* – постійно змінювана форма, яка презентується як стійка сукупність властивостей індивіда і характеризує його соціальну

сутність; *самоактуалізована особистість* – людина, яка свідомо намагається максимально розкрити свої можливості і здібності [1].

Особистісно-орієнтований підхід у процесі формування фахової компетентності з дентальної імплантації майбутнього магістра стоматології передбачає цілеспрямовану орієнтацію освітніх заходів на забезпечення креативного розвитку особистості фахівця та реалізацію гармонійної та ефективної взаємодії усіх учасників освітнього процесу. Як наслідок застосування даного підходу *особистість* визначено як мету, суб'єкт, результат і головний критерій ефективності професійної підготовки. Попри різне трактування науковцями поняття «особистість», особистісний підхід вимагає її визнання як продукту суспільного розвитку, носія культури, унікальності, інтелектуальної, моральної свободи [1].

Одним із найбільш актуальних науковці розглядають *діяльнісний підхід*, який ґрунтується на твердженні, що діяльність є основою, засобом та провідною умовою розвитку особистості, проте у контексті професійної підготовки майбутніх магістрів стоматології та формуванні їх професійної компетентності все більшої значущості набувають компетентісний та праксеологічний підходи [7, 8].

Компетентісний підхід виник у середині ХХ століття як методологічне підґрунтя сучасної парадигми освіти у відповідь на невдоволеність роботодавців фаховою підготовкою випускників вищих закладів освіти, які демонстрували достатню теоретичну підготовку і, водночас, низьку спроможність застосування знань на практиці [1]. Він спрямований на формування професійної компетентності фахівця відповідної галузі на основі загальних (базових) і фахових (спеціальних) компетентностей випускника. Алгоритм його застосування полягає, як зазначає С. Калашнікова, у зміні самої процедури розроблення й формату побудови освітніх програм у професійній підготовці [7]. Компетентісний підхід посилює практичну орієнтованість освіти, її прагматичний, професійно-предметний аспект, висуває на перше місце не інформованість того, хто навчається, а здатність вирішувати проблеми, які виникають у професійних/життєвих ситуаціях. Компетентісний підхід у якості концептуального орієнтиру обґрунтований ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ, Радою Європи, Організацією європейського співробітництва та розвитку, Міжнародним департаментом стандартів та ін. Ними розроблені базові документи, що регламентують розвиток освіти відповідно до глобальних змін у суспільстві і пов'язану з цим необхідність реформування вищої освіти [1].

Праксеологічний підхід – спрямовує педагогічний процес у напрямку проектування, конструювання і створення умов для мотивації студентів до різних видів діяльності. Важливо враховувати потребу в зміні характеру і типів діяльності у конкретних навчальних ситуаціях, виконанні задач, які

забезпечують сприйняття отриманих знань, як усвідомлених переконань, навчальної діяльності, як засобу досягнення результату освіти, вираженого у сформованих компетентностях і умінні демонструвати їх у професійній діяльності. При цьому освітній процес спрямовується на практично-теоретичний рівень моделювання професійних функцій майбутнього фаху та реалізацію знань у майбутній професійній діяльності. У рамках даного підходу діяльність майбутнього стоматолога розглядається як основа, засіб і важлива умова його професійної підготовки, яка будується на основі провідного виду діяльності і з урахуванням провідного компоненту змісту освіти – способу виконання професійної діяльності [8, 9].

Ефективність методологічного супроводу на основі описаних вище і застосованих у педагогічному дослідженні наукових підходів визначали за результатами діагностики рівня сформованості компетентності з дентальної імплантації у здобувачів освіти випускного курсу стоматологічного факультету НМУ імені О.О. Богомольця у період осінньо-зимового семестру 2024 р. Контрольну групу складали 60 осіб, які навчалися за типовою тематичною програмою, а експериментальну - 56 осіб, які обрали вибіркову дисципліну «Дентальна імплантація». Діагностика рівня сформованості компетентності з дентальної імплантації проводилась на підставі результатів опитування, тестування, оцінки виконання практичних навичок на симуляційних моделях, аналізу отриманих даних, узагальнення і формування висновків.

На основі визначених науково-методологічних підходів розроблена схематична модель формування фахової компетентності з дентальної імплантації яка відображає студентоцентричну, особистісно-орієнтовану систему, представлену на Рис. 1, що охоплює такі компоненти: гносеологічний (лекційний курс, наповнений ілюстративними матеріалами, технологія «відкритого мікрофону», яка передбачала обговорення дискусійних питань у вільному форматі рівних співрозмовників), праксеологічний – ознайомлення з інструментальним набором для імплантації, комплектування робочого місця для проведення процедури імплантації та симуляційна технологія відпрацювання практичної навички з встановлення дентального імпланту кожним студентом на кісткових шаблонах.

Рис. 1 Схематична модель основних компонентів системи формування фахової компетентності з дентальної імплантації

Інтегральний ефект взаємодії і взаємовпливу компонентів представленої моделі процесу формування фахової компетентності з дентальної імплантації демонструє відмінності у показниках рівня її сформованості студентів контрольної та експериментальної груп (Рис.2)

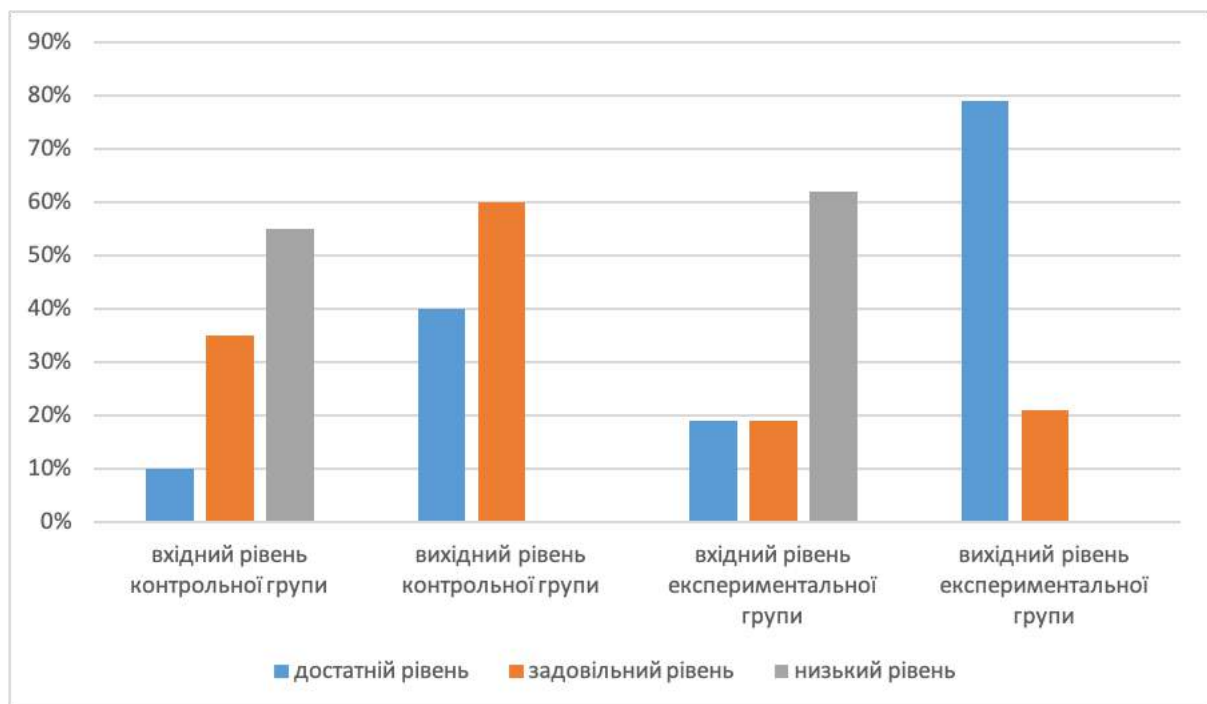

Рис. 2 Характеристика сформованості компетентності з дентальної імплантації майбутніх магістрів стоматології

Як свідчить аналіз графіків на Рис.2 вихідний рівень формування компетентності з дентальної імплантації у студентів як контрольної, так і експериментальної групи зростає, але у експериментальній групі застосування визначених актуальних методологічних підходів сприяє підвищенню показників «достатнього рівня» на 39%.

Таким чином, дані педагогічного експерименту свідчать про ефективність методологічного супроводу процесу формування фахової компетентності з дентальної імплантації на основі визначених у дослідженні наукових підходів

Висновки. Процес формування фахової компетентності з дентальної імплантації у процесі професійної підготовки майбутніх магістрів стоматології потребує методологічного супроводу на основі системного, особисто-орієнтованого, синергетичного, компетентнісного та праксеологічного підходів.

Подальших досліджень потребує проблема формування клінічного мислення у освітньому процесі з дисципліни «Дентальна імплантація»

Література:

1. Кульбашна Я.А. Формування професійної компетентності майбутніх фахівців із стоматології: теоретичні й методичні основи. / Я.А. Кульбашна. – Монографія. К.: Компас, 2014, 415 с.
2. Омеляненко А. Методичний супровід підготовки майбутніх вихователів-методистів до формування мовленнєвої компетентності./ А. Омеляненко. – Педагогічні науки. Вип. 2. 2023. С. 391 – 399.
3. Освітньо - професійна програма Стоматологія Другий (магістерський) рівень, галузь знань 22 – Охорона здоров'я, спеціальність 221 – Стоматологія НМУ імені О.О.Богомольця https://drive.google.com/drive/folders/1r0HoQ6povdPbin7lcYj199Y6e_aaq6GH
4. Дубасенюк О.А. Методологія та методи науковопедагогічного дослідження: навч.-методичний посібник./ О.А. Дубасенюк. – Житомир: Полісся, 2016. – 256 с
5. Лаврук М. М. Л-13 Методика науково-педагогічних досліджень : навчально-методичний посібник / М. М. Лаврук. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2021. – 148 с.
6. Сисоєва С. О. Методологія науково-педагогічних досліджень: підручник / С. О. Сисоєва, Т. Є. Кристопчук. – Рівне : Волинські обереги, 2013. – 360 с
7. Калашнікова С. А. Компетентнісно-орієнтований підхід: базові поняття та положення / С. А. Калашнікова. – К.: Педагогічна освіта: теорія і практика. Педагогіка. Психологія: зб. наук. праць.
8. Skrypnyk, I. (2021). Praxeological competence formation of future masters in dentistry: current approaches./ I. Skrypnyk, Y. Kulbashna, V. Zakharova. – Continuing Professional Education: Theory and Practice, (3), 99–106. <https://doi.org/10.28925/1609-8595.2021.3.10>
9. Майборода В. К. Проблеми розвитку праксеологічних умінь майбутніх компетентних фахівців вищої школи України / В. К. Майборода. – Вища освіта України. – 2012. – № 4. – С. 31–36.

References:

1. Kulbashna Ya.A. *Formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv iz stomatolohii: teoretychni y metodychni osnovy* [Formation of professional competence of future specialists in dentistry: theoretical and methodological foundations]. Monohrafiia. K.: Kompas, 2014, 415 s.
2. Omelianenko A. *Metodychnyi suprovid pidhotovky maibutnikh vykhovateliv-metodystiv do formuvannia movlennievoi kompetentnosti* [Methodological support for the preparation of future educators-methodologists for the formation of speech competence]. Pedahohichni nauky. Vyp. 2. 2023. S. 391 – 399.
3. *Osvitno - profesiina prohrama Stomatolohiia Druhyi (mahisterskyi) riven, haluz znan* [Educational - professional program Dentistry Second (master's) level, branch of knowledge]. 22 – Okhorona zdorovia, spetsialnist 221 – Stomatolohiia NMU imeni O.O.Bohomoltsia https://drive.google.com/drive/folders/1r0HoQ6povdPbin7lcYj199Y6e_aaq6GH
4. Dubaseniuk O.A. *Metodolohiia ta metody naukovedahohichnoho doslidzhennia: navch.-metodychnyi posibnyk* [Methodology and methods of scientific and pedagogical research: educational and methodological manual]. Zhytomyr: Polissia, 2016. – 256 s
5. Lavruk M. M. *L-13 Metodyka naukovopedahohichnykh doslidzhen : navchalno-metodychnyi posibnyk* [Methodology of scientific and pedagogical research: teaching manual]. Lviv : LNU imeni Ivana Franka, 2021. – 148 s.
6. Sysoieva S. O., Krystopchuk T. Ye. *Metodolohiia naukovopedahohichnykh doslidzhen: pidruchnyk* [Methodology of scientific and pedagogical research: textbook]. Rivne : Volynski oberehy, 2013. – 360 s
7. Kalashnikova S. A. *Kompetentnisno-orientovanyi pidkhid: bazovi poniattia ta polozhennia* [Competence-oriented approach: basic concepts and provisions]. Pedahohichna osvita: teoriia i praktyka. Pedahohika. Psykholohiia: zb. nauk. prats. – K
8. Skrypnyk I., Kulbashna Y., Zakharova V. (2021). *Rraxeological competence formation of future masters in dentistry: current approaches* [Rraxeological competence formation of future masters in dentistry: current approaches]. Continuing Professional Education: Theory and Practice, (3), 99–106. <https://doi.org/10.28925/1609-8595.2021.3.10>
9. Maiboroda V. K. *Problemy rozvytku prakseolohichnykh umin maibutnikh kompetentnykh fakhivtsiv vyshchoi shkoly Ukrainy* [Problems of development of praxeological skills of future competent specialists of higher school of Ukraine]. Vyshcha osvita Ukrainy. – 2012. – № 4. – S. 31–36.